

Яцунська Олена Олександрівна, 1971 р.н. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету. Працює викладачем суспільно-економічних дисциплін Вищого медичного училища м. Миколаєва. Аспірантка, наукові інтереси: проблеми місцевого самоврядування.

Організація місцевого самоврядування – значний крок до демократичного суспільства

Місцеве самоврядування хоч і є дуже складним об'єктом для дослідження, але воно є дуже важливим для політологічних досліджень. Запровадження справжнього місцевого самоуправління є життєво важливою передумовою встановлення демократичного суспільства і гарантією проти відновлення тоталітаризму. До сьогоднішніх днів в Україні досі немає сталої теорії місцевого самоврядування. Зараз, спираючись на тривалий світовий досвід, Україна намагається побудувати власну систему місцевого самоуправління. Але для досягнення цієї мети потрібно вирішити значну кількість політичних, економічних, соціальних та фінансових проблем.

Місцеве самоврядування є одним із головних елементів розвитку демократичного конституційного ладу. За своєю природою воно виступає як специфічна форма реалізації публічної влади, відмінної як від державної, так і об'єднань громадян. Воно втілює місцеві корпоративні інтереси територіальних громад, тоді як держава – загальнонаціональні інтереси, а політичні партії чи громадські організації – політичні, соціальні, культурні та інші інтереси своїх членів. Місцеве самоврядування відрізняється від інших форм здійснення публічної влади своїми інститутами, формами діяльності, повноваженнями, правовим захистом і відповідальністю.

У світовій практиці прийнято розрізняти 3 основні моделі місцевого самоврядування – англосаксонську, континентальну ("французьку") та "радянську". Суть такого розподілу базується на основі системи відносин органів місцевого самоврядування по горизонталі та по вертикалі, їх конституційному статусі. Так, розподіл влади "по горизонталі" передбачає розподіл компетенції між різними видами державних органів одного рівня. Розподіл "по вертикалі" означає розмежування сфер діяльності та повноважень між аналогічними органами одного виду, які діють на різних рівнях територіальної організації держави.

Для англосаксонської моделі, яка отримала

розповсюдження у Великій Британії, США, Канаді, Австралії та інших країнах, характерна автономність, відсутність підпорядкування нижчих органів вищим, а також відсутність на місцях уповноважених центрального керівництва, які б опікали представницькі органи [1].

У більшості країн світу (континентальна Європа, франкомовна Африка, Латинська Америка, Близький Схід) отримала розповсюдження континентальна "французька" модель місцевого управління. Вона ґрунтується на поєднанні прямого державного управління (державної адміністрації) на місцях та місцевого самоврядування [2].

Континентальна модель, як відзначає французький дослідник І. Мені, нагадує ієрархічну піраміду, по якій відбувається передача різних директив та інформації і в рамках якої на центральні влади активно працює ціла серія агентів на місцях [3]. Зазначена модель також характеризується певною підлеглістю нижчих ланок вищим.

Потрібно відзначити, що в розвинених демократіях різниця між двома вище розглянутими моделями не несе принципового характеру. Обидві моделі базуються на багатьох подібних принципах, і засадами місцевого самоврядування тут є представницькі органи, що формуються населенням через вільні та змагальні вибори.

Місцеве самоврядування в ряді країн (Австрія,

Німеччина, Японія) має подібність як з англосаксонською, так і з континентальною моделлю, володіючи при цьому і деякими специфічними рисами, що дозволяє говорити про своєрідні "змішані", "гібридні" форми управління на місцях [4].

Принципову відмінність від двох вищезазначених моделей має так звана "радянська" модель. Зараз вона зберігається в тій чи іншій формі лише в деяких країнах, які продовжують вважати себе соціалістичними (В'єтнам, Китай, КНДР, Куба) [5]. Окремі риси "радянської" моделі продовжують простежуватися і в деяких країнах СНД [6].

В основі "радянської" моделі лежить заперечення принципу розподілу влади та проголошення повновладдя представницьких органів (рад) на відповідній території. Насправді радянська модель характеризувалась часто "паперовим" повновладдям і повною підпорядкованістю місцевих рад по вертикалі, опікою бюрократичного партійного керівництва та примусовою участю громадян у місцевих справах.

На сьогодні країни Східної Європи практично відмовились від "радянської" моделі, переважно взяли на озброєння континентальну модель місцевого самоврядування як найбільш близьку до їх правових систем. Не стала винятком і Україна.

В Україні суттєві зміни в області місцевого самоврядування пов'язані з відходом від трактування рад як єдиної системи органів державної влади, скасуванням виконавчих комітетів місцевих рад та їх заміною головами місцевої адміністрації, введенням інституту муніципальної

власності, судового контролю за законністю рішень місцевих органів і т.д.

Формування місцевого самоврядування в Україні, яке ознаменувало собою значний прорив у зазначеній області та стало одною з важливих ланок у реформуванні української державності, зіткнулося з цілим рядом перешкод. В області економіки – це, наприклад, затягнене становлення ринкових відносин, формування муніципальної власності; у фінансовій – незбалансованість місцевих бюджетів, обмеження їх прибуткової бази та залежність від зовнішніх фінансових джерел; у соціальній – розпад колишніх соціальних зв'язків, втрата деяких традиційних цінностей, ідеалів, загальне зниження рівня життя; у політичній – гостре протистояння різних політичних сил, виконавчої та законодавчої гілок влади. Багато практичних проблем обумовлюються також тим, що ідея місцевого самоврядування (теоретично недостатньо відпрацьована) була фактично спущена зверху на місця, де достатньо сильні консервативні тенденції і де, можливо, ще не визріли умови для адекватного сприйняття нових поглядів на організацію управління.

Світовий досвід переконує: чим більш розвинутими є правова держава і громадянське суспільство, тим вищими є роль і значення місцевого самоврядування в їх житті. Отже, належним чином розроблена та впроваджена система місцевого самоврядування може стати надійним консолідуючим чинником демократичного конституційного ладу в Україні.

Література

1. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. – М.: Юность, 1997. – С. 312-313.
2. Мельниченко В. Влада на місцях. Баланс прав і обов'язків // Віче. – 1996. – № 4. – С. 115.
3. Meny G. Government and politics in Western Europe. – Britain; France; Italy; Germany: Oxford, 1993. – P. 246.
4. Чиркин В.Е. Вказана праця. – С. 418-420; 492-495.
5. Ibid. – P. 470-474.
6. Місцеве самоврядування в Країнах Східної Європи та Співдружності Незалежних Держав у 1994 році: антологія описових документів. – Будапешт, 1994. – С. 246.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2001 р.